

Γυμνάσιο Ανωγείων Τάξη Β'

Η απεικόνιση της φύσης στον Ερωτόκριτο

2012 - 2013

Η άνθηση της Κρητικής Λογοτεχνίας

Η Κρήτη, κατά την κυριαρχία των Βενετών, γνώρισε οικονομική και εμπορική ανάπτυξη και παρουσίασε ακμή στην λογοτεχνία. Στην διάρκεια εκείνης της εποχής αντιγράφονταν χειρόγραφα των Ελλήνων και Βυζαντινών συγγραφέων. Έτσι λοιπόν η λογοτεχνία άνθησε στην Κρήτη και συντέλεσε στην δημιουργία της Κρητικής αναγέννησης.

Ο χρυσός αιώνας της κρητικής λογοτεχνίας αρχίζει με το τέλος του 16ου αιώνα και φθάνει μέχρι την κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους το 1669. Οι κυριότερες προϋποθέσεις που ευνόησαν την άνθιση της κρητικής λογοτεχνίας ήταν οι εξής:

- Το προϋπάρχον καλλιεργημένο ποιητικό έδαφος στην Κρήτη.
- Η δημιουργική αφομοίωση των ξένων επιρροών (Η Κρήτη διατηρούσε στενή επαφή με τη Δύση).
- Η εμφάνιση καινούριων στοιχείων, όπως είναι η εξιδανίκευση της γυναίκας, η προβολή του έρωτα στην κοινωνική ζωή, το ιπποτικό πνεύμα κ.α.
- Η ανώτερη παιδεία της Κρήτης.

Μέσα στα τείχη της πολιτείας υπήρχε περισσότερος χρόνος και περισσότερη ανάγκη για εσωτερική ζωή. Οι ατελείωτες βραδινές ώρες περνούσαν πιο εύκολα με το διάβασμα. Παράλληλα η οικονομική άνεση επέτρεπε την εκμάθηση της Ιταλικής γλώσσας.

Στα τέλη του 16ου αιώνα και στις αρχές του 17ου ιδρύονται στις σπουδαιότερες Κρητικές πόλεις Ακαδημίες, δηλαδή φιλολογικά σωματεία τα οποία οργανώνουν, στα σπίτια των μελών τους συγκεντρώσεις για υπαγόρευση ποιημάτων και ρητορικών λόγων, αλλά πιθανότατα και για θεατρικές παραστάσεις.

Μορφωμένοι Κρητικοί ασχολούνται τώρα με την τέχνη της ποίησης και του θεάτρου στην μητρική τους γλώσσα. Έτσι, για πρώτη φορά, μετά την αρχαιότητα, γράφονται στα ελληνικά, και συγκεκριμένα στη λογοτεχνική μορφή του Κρητικού ιδιώματος, τραγωδίες, κωμωδίες, ποιμενικές κωμωδίες και ειδύλλια.

Κατά κανόνα, τα έργα της ακμής της κρητικής λογοτεχνίας βασίζονται σε κάποιο δυτικό πρότυπο, το οποίο όμως ξεπερνούν σε ποιότητα, καθώς οι ποιητές εμπλουτίζουν τα έργα τους με ανθρωπιστικά στοιχεία, που υπάρχουν άφθονα στον ελληνικό πολιτισμό. Άλλο χαρακτηριστικό της λογοτεχνίας της περιόδου αποτελεί η χρησιμοποίηση της κρητικής διαλέκτου της εποχής.

Το κυριότερο δημιούργημα της λογοτεχνικής παραγωγής της Κρήτης είναι το θέατρο. Οι ρίζες του κρητικού θεάτρου βρίσκονται στην ιταλική τραγωδία της Αναγέννησης. Ο εξαιρετικός δραματικός ποιητής Γεώργιος Χορτάσης έγραψε την τραγωδία

«Ερωφίλη», την κωμωδία «Κατζούρμπος» και το ποιμενικό δράμα «Γύπαρης» ή «Πανώρια». Εκτός από τον «Κατζούρμπο», διασώθηκαν ακόμη δύο κρητικές κωμωδίες. Η μια έχει τον τίτλο «Φορτουνάτος» και ανήκει στο Μάρκο Αντώνιο Φόσκολο και η άλλη ονομάζεται «Στάθης» και είναι έργο αγνώστου ποιητή. Το πιο άρτιο και, κατά πολλούς, καλύτερο έργο του κρητικού θεάτρου είναι η «Θυσία του Αβραάμ» (1635). Πρόκειται για θρησκευτικό δράμα και θεωρείται ως νεανικό έργο του Βιτσέντζου Κορνάρου.

Το αριστούργημα όμως του Κορνάρου είναι ο «Ερωτόκριτος», ένα έμμετρο ερωτικό μυθιστόρημα, που αποτελείται από δέκα χιλιάδες πενήντα δύο δεκαπεντασύλλαβους στίχους.

Βιτσέντζος Κορνάρος

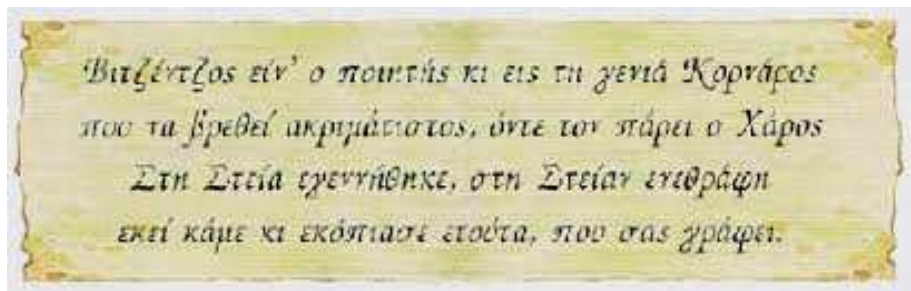
Ο ποιητής του Ερωτόκριτου και της θυσίας του Αβραάμ. Για τη ζωή του δεν ξέρουμε με βεβαιότητα. Μετά τις έρευνες του Στέφανου Ξανθουδίδη, του εγκυρότερου μελετητή και εκδότη του Ερωτόκριτου, έχει γίνει γενικά σχεδόν δεκτό ότι ο Κορνάρος ήταν ντόπιος ορθόδοξος Κρητικός και όχι εξελληνισμένος Βενετσιάνος.

Γεννήθηκε το 1553 το χωριό Τραπεζούντα. Έμεινε στην περιοχή της Σητείας. Μεγάλωσε ζώντας τη ζωή του φεουδάρχη γαιοκτήμονα, μέσα σε ένα πολυπρόσωπο κόσμο υπηρετών και δουλοπαροίκων. Λίγο πριν το 1590 εγκαταστάθηκε στον Χάνδακα. Συμμετέχει ενεργά στη

δημόσια ζωή και ασκεί διάφορα διοικητικά λειτουργήματα. Είχε ζωηρά φιλολογικά ενδιαφέροντα και ήταν ένα από τα πιο δραστήρια μέλη της ακαδημίας των Stravaganti.

Πέθανε στο Χάνδακα το 1613. Οι έρευνες στα αρχεία και στις βιβλιοθήκες της Βενετίας και της Φλωρεντίας μας αποκάλυψαν είκοσι τουλάχιστον λυρικά ποιήματα, τα οποία αποδίδονται στον Βιτζέντζο Κορνάρο.

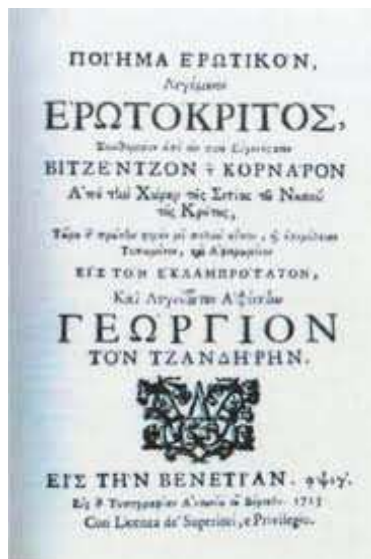
Ερωτόκριτος

Ο «Ερωτόκριτος» είναι το τελευταίο και σημαντικότερο δημιούργημα της ακμής της κρητικής λογοτεχνίας. Μέσα από το πολύστιχο αυτό αφηγηματικό ποίημα προβάλλεται η δοκιμασία της αγάπης δύο νέων, του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας μέχρι την ευτυχή κατάληξή της, δηλαδή το γάμο. Παράλληλα με τον κεντρικό αυτό θεματικό πυρήνα που αναδεικνύει την αγάπη και τον έρωτα ως ακατανίκητες δυνάμεις, υπάρχουν και άλλα νοήματα καθώς εξυμνούνται οι ιπποτικές αρετές, η τιμή, η φιλία, η γενναιότητα, το κουράγιο και ο πατριωτισμός.

Ο Ερωτόκριτος, που εκτείνεται σε δέκα χιλιάδες σχεδόν δεκαπεντασύλλαβους στίχους, σώθηκε σε ένα μόνο αντίγραφο του 1710, το οποίο βρίσκεται στο *Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου*. Εκδόθηκε για πρώτη φορά στη βενετία το 1713. Το μοναδικό σωζόμενο αντίγραφο της έκδοσης εκείνης βρίσκεται σήμερα στην Γεννάδιο Βιβλιοθήκη Αθηνών. Από τότε γνώρισε τεράστια διάδοση και αγαπήθηκε από το λαό τόσο, ώστε λαϊκοί ραψωδοί και παραμυθάδες ήξεραν απ'έξω μεγάλα αποσπάσματα που συνήθιζαν να απαγγέλουν σε πανηγύρια και φιλικές συγκεντρώσεις. Ο Ερωτόκριτος πέρασε στην λαϊκή παράδοση και παραμένει δημοφιλές κλασικό έργο ακόμα και σήμερα χάρις στη μουσική με την οποία έχει μελοποιηθεί.

Ο μύθος του ποιήματος δεν είναι πρωτότυπος. Με μικρές παραλλαγές και αλλάζοντας τα ονόματα ηρώων και τόπων θα τον συναντήσουμε σε πολλές ερωτικές ιστορίες των μεσαιωνικών χρόνων. Ειδικότερα, ο Κορνάρος βασίστηκε στο γαλλικό μεσαιωνικό μυθιστόρημα *Paris et Vienne*, το οποίο φαίνεται ότι γνώριζε από κάποια μετάφραση. Όμως, ξεκινώντας από ένα μέτριο ξένο πρότυπο συνέθεσε ένα αριστούργημα με ελληνική πνοή, ένα έργο που απηχεί την καλύτερη στιγμή της κρητικής αναγέννησης του 17^{ου} αι. Ο Κορνάρος δημιουργεί έναν ιδανικό, μυθικό, ελληνικό κόσμο, έναν

ελληνικό ιπποτικό κόσμο αντίστοιχο με τον δυτικό από τα κάστρα της εποχής του, τα διάσπαρτα από τη Μυτιλήνη ως την Κορώνη.

Όπως αναφέρει ο Στυλιανός Αλεξίου, ο Κορνάρος με αλάθητη κρίση οργάνωσε σε νέες βάσεις τη χαώδη οικονομία του ξένου έργου, απέφυγε τις επαναλήψεις (όπως το δεύτερο κονταροχτύπημα), την περιπετειώδη μεταφορά της δράσης στην Ανατολή, τη σταυροφορία και τόσα άλλα. Επίσης περιόρισε τον αριθμό των προσώπων και το ρόλο του φίλου του ήρωα, και παρέλειψε την απλοϊκή κατάληξη, όπου πεθαίνουν όλοι οι γεροντότεροι για να τακτοποιηθούν οι πρωταγωνιστές. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι από πολλές απόψεις το «πρότυπο» ήταν για τον Κορνάρο «παράδειγμα

προς αποφυγή». Με τον *Ερωτόκριτο* περνούμε από τη μεσαιωνική παράταξη και συσσώρευση της ύλης, στην αναγεννησιακή οργάνωση και σύνθεση.

Ο Ερωτόκριτος έχει μία ποιητική πλοκή παραμυθιού. Βασικά χαρακτηριστικά του είναι η τελειότητα του στίχου, ο γλωσσικός πλούτος του έργου, η αρτιότητα στη δομή και η αρχιτεκτονική του ενότητα, οι ψυχολογημένοι χαρακτήρες των ηρώων του, η κλιμάκωση των δραματικών συγκρούσεων μαζί με την έντονη παρουσία του φυσιολατρικού στοιχείου. Ο δεκαπεντασύλλαβος του Κορνάρου έχει εκπληκτική ποικιλία. Υπάρχουν στίχοι στο έργο που αποτελούνται από δύο λέξεις μόνο και μάλιστα περίπου συνώνυμες. Η γλώσσα του Ερωτοκρίτου βασίζεται στην ομιλουμένη κρητική διάλεκτο: χρησιμοποιούνται χαρακτηριστικοί διαλεκτικοί τύποι όπως τα άρθρα *τση* (της) και *τσι* (τις), η ερωτηματική αντωνυμία *(ε)ίντα* στη θέση του *τι*. Οι γλωσσικές επιλογές του Κορνάρου χαρακτηρίζονται ως ακριβείς και εκφραστικές αλλά παράλληλα λιτές, όπως μαρτυρεί η περιορισμένη παρουσία κοσμητικών επιθέτων. Αντίθετα, είναι πλούσιες οι παραστατικές εικόνες και οι εκτενείς παρομοιώσεις, που ξεχωρίσαμε κατά την διάρκεια της εργασίας μας.

Η λογοτεχνική αξία του έργου είναι μεγάλη καθώς, ο ποιητής του Ερωτόκριτου ονομάστηκε από τον Αδαμάντιο Κοραή «Όμηρος της δημώδους ποιήσεως». Επίσης οι πολλές εκδόσεις του έργου, οι διασκευές και οι μεταφράσεις του σε ξένες γλώσσες (ρουμάνικα, τούρκικα, αγγλικά, γαλλικά και ιταλικά) αποτελούν τη μεγαλύτερη απόδειξη της δημοτικότητας του έργου. Σημαντική υπήρξε η επίδραση του Ερωτόκριτου στη νεοελληνική ποίηση. Παραδείγματα ποιημάτων επηρεασμένων από τη στιχουργική του είναι *Ο Κρητικός* του Δ. Σολωμού, το *Μήτηρ Θεού* του Α.

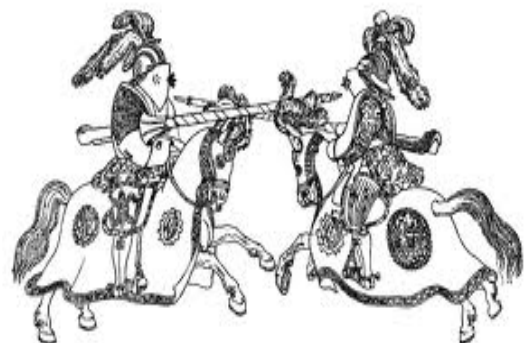
Σικελιανού, ο Επιτάφιος του Γ. Ρίτσου, ο Νέος Ερωτόκριτος του Παντελή Πρεβελάκη. Ο Γιώργος Σεφέρης σημειώνει ως αρετές του έργου την περιγραφή της λεπτομέρειας, την κυριαρχία στη γλώσσα και το ρυθμό της.

Η υπόθεση του Ερωτόκριτου

Ο Ερωτόκριτος χωρίζεται σε 5 μέρη. Η υπόθεση και τα πρόσωπα του έργου είναι φανταστικά και μόνο σε μερικά επεισόδια συναντάμε ιστορικούς υπαινιγμούς, όπως στη μονομαχία του Κρητικού με τον Καραμανίτη που συμβολίζει τον Τούρκο. Συνοπτικά, η ιστορία είναι η εξής:

A. Ο βασιλιάς της Αθήνας Ηράκλης και η σύζυγός του Αρτέμη αποκτούν μετά από πολλά χρόνια γάμου μια κόρη, την Αρετούσα. Τη βασιλοπούλα ερωτεύεται ο Ερωτόκριτος, ο γιος του Πεζόστρατου, πιστού συμβούλου του βασιλιά. Επειδή δεν μπορεί να φανερώσει τον έρωτά του, πηγαίνει κάτω από το παράθυρό της τα βράδια με τον πιστό φίλο του Πολύδωρο και της τραγουδά. Η κοπέλα σταδιακά ερωτεύεται τον άγνωστο τραγουδιστή. Ο βασιλιάς Ηράκλης, όταν μαθαίνει για τον τραγουδιστή, του στήνει ενέδρα για να τον συλλάβει, αλλά ο Ερωτόκριτος με τον αγαπημένο του φίλο ξεφεύγουν από τους στρατιώτες του βασιλιά. Ο νέος, καταλαβαίνοντας ότι ο έρωτάς του δεν μπορεί να έχει αίσια έκβαση, ταξιδεύει στη Χαλκίδα για να ξεχάσει. Στο διάστημα αυτό ο πατέρας του αρρωσταίνει και όταν η Αρετούσα με τη βασίλισσα Αρτέμη τον επισκέπτονται, βρίσκει στο δωμάτιο του Ερωτόκριτου μια ζωγραφιά που την απεικονίζει και τους στίχους που της τραγουδούσε. Όταν εκείνος επιστρέφει, για να δει τον άρρωστο πατέρα του, ανακαλύπτει ότι η Αρετούσα γνωρίζει και ανταποκρίνεται στα συναισθήματά του.

B. Ο βασιλιάς οργανώνει στις 25 Απριλίου (ημέρα εορτασμού του Αγ. Μάρκου) κονταροχτύπημα για να διασκεδάσει την κόρη του. Παίρνουν μέρος πολλά αρχοντόπουλα και γιοι βασιλιάδων από την Ελλάδα και απ' όλο τον γνωστό τότε κόσμο. Ο Ερωτόκριτος αναδεικνύεται νικητής και παίρνει από τα χέρια της αγαπημένης του το στεφάνι της νίκης.

Γ. Το ζευγάρι αρχίζει να συναντιέται κρυφά στο παράθυρο της Αρετούσας. Ο Ερωτόκριτος πείθει τον πατέρα του να ζητήσει την Αρετούσα σε γάμο από τον πατέρα

της. Όπως είναι φυσικό, ο βασιλιάς εξοργίζεται με το «θράσος» του νέου, διώχνει τον Πεζόστρατο και αποφασίζει να εξορίσει τον Ερωτόκριτο. Ταυτόχρονα φτάνουν προξενιά για την Αρετούσα από το βασιλιά του Βυζαντίου. Η κοπέλα αμέσως αρραβωνιάζεται κρυφά με τον Ερωτόκριτο, πριν αυτός εγκαταλείψει την πόλη, έχοντας σαν μάρτυρά τους την πιστή νένα της Αρετούσας, Φροσύνη.

Δ. Η Αρετούσα αρνείται να δεχθεί το προξενικό με το βασιλόπουλο του Βυζαντίου και ο βασιλιάς τη φυλακίζει μαζί με την πιστή παραμύνα της. Στις αρχές του τέταρτου χρόνου απ' τη φυλάκιση της Αρετούσας, ο βασιλιάς των Βλάχων, Βρανίστρατος, εισβάλλει στην Αθήνα και την πολιορκεί. Τότε εμφανίζεται ο Ερωτόκριτος μεταμφιεσμένος με μαυρισμένο το πρόσωπο από κάποιο μαγικό φίλτρο. Μάλιστα σε μια μονομαχία σκοτώνει τον ανιψιό του βασιλιά Βρανίστρατου, τον γενναίο Άριστο και μολονότι τραυματίζεται, χαρίζει τη νίκη στους Αθηναίους.

Ε. Ο βασιλιάς Ηράκλης για να ευχαριστήσει τον τραυματισμένο ξένο του προσφέρει το μισό βασίλειό του, όμως ο Ερωτόκριτος ζητά την κόρη του για σύζυγο. Η Αρετούσα αρνείται βέβαια να παντρευτεί έναν άγνωστο. Ο Ερωτόκριτος την επισκέπτεται στη φυλακή και την υποβάλλει σε δοκιμασίες για να επιβεβαιώσει την πίστη της σε αυτόν πριν της αποκαλύψει την ταυτότητά του. Ο βασιλιάς αποδέχεται το γάμο των δύο νέων, συμφιλιώνεται με τον Ερωτόκριτο και τον πατέρα του και ο Ερωτόκριτος ανεβαίνει στο θρόνο της Αθήνας.

Η απεικόνιση της φύσης στον Ερωτόκριτο

Διαβάζοντας τον Ερωτόκριτο, διαπιστώνουμε ότι ο ποιητής πολλές φορές δανείστηκε εικόνες από την Φύση για να μας δώσει μια περιγραφή πιο ζωντανή, πιο παραστατική. Οι περιπτώσεις που εντοπίσαμε ήταν στίχοι που περιέγραφαν την ομορφιά των δύο νέων, της Αρετούσας και του Ερωτόκριτου ή για τον πόνο και την δύναμη της αγάπης. Επίσης, οι εικόνες της φύσης βοήθησαν τον ποιητή να μας μεταφέρει πιο ζωντανά την σφοδρότητα των μονομαχιών στο κονταροκτύπημα και των μαχών μεταξύ Αθηναίων και Βλάχων.

Η σχέση του ανθρώπου με την Φύση ήταν στενότερη και πιο ουσιαστική από τη σημερινή, κάτι που αποτυπώνεται στους στίχους που μιλάνε για τις συνήθειες των ανθρώπων. Η Φύση ήταν τόσο οικείο θέαμα εκείνη την εποχή, που διακοσμούσε τις φορεσιές των αρχοντόπουλων και των πολεμιστών. Και φυσικά, πώς θα μπορούσε να μην περιγράφει τα συναισθήματα των ανθρώπων;

Η ομορφιά της Αρετούσας

Η Αρετούσα είναι όμορφη σαν «δροσερό κλωνάρι», ή «δεντρό στολισμένο με τ'άνθη». ακόμα και όταν χάνει την ομορφιά της, μοιάζει «σαν το λουλούδι που το ψυχομαραίνει η χιονιά».

*Ήρχισε και μεγάλωνε το δροσερό κλωνάρι, A57
και πλήθαινε στην ομορφιά, στη γνώση, και στη χάρη.*

*Όπού'χε δει όμορφο δεντρό, με τ' άνθη στολισμένο, A115
είν' τσ' Αρετούσας το κορμί, τ' ομορφοκαμωμένο·
όπού'χε δει τα λούλουδα τα κοκκινοβαμμένα,
ήλεγε· "Έτσι τα χείλη τση, και τση Κεράς μου εμένα".
όντεν εγρίκα του αηδονιού, πώς κιλαδώντας κλαίγει,
του εφάινετο πως τον πονεί και μοιρολόγι λέγει.*

*Σαν το λουλούδι, που όμορφο παρ' άλλο η Φύση κάνει, E1101
κ' έρθει άνεμος με τη χιονιά να το ψυγομαράνει,
κ' η ομορφιά του χάνεται, τη μυρωδιά δεν έχει,
όση ώραν είναι ανεμική, κι όση ώρα χιόνι βρέχει·
μα ως έβγει ο Ήλιος να το δει, κ' η ζέστη να του δώσει,
και να ομορφίσει το ζιμιό, τα φύλλα να ξαπλώσει,
το χιόνι, οπού τριγύρου του χάμαι νερό τού ρίχνει,
τη μυρωδιάν, την ομορφιάν ωσάν και πρώτας δείχνει·
όλες τσι χάρες ωσά βγει ο Ήλιος τού τσι δίδει,
που τ'όχεν άσκημο ο χιονιάς σ' τση νύκτας το σκοτίδι—
έτσ' είχαν και την Αρετήν τα Πάθη μαραμένη,
κι ασούσουμη, κι ανέγνωρη, κακά καταστεμένη.*

Η ομορφιά του Ερωτόκριτου

Ο Ερωτόκριτος έχει «όλες τις χάρες του Ουρανού», γλυκοτραγουδά με «γλώσσα αηδονιού». Μα και στην ανδρεία, είναι «ωσάν αετός». Στη σκηνή της αναγνώρισης με

την Αρετούσα στη φυλακή, «Χρυσά εγενήκαν τα μαλλιά, τα χέρια μαρμαρένια, κ' η όψη του ασπροκόκκινη, τα κάλλη ζαχαρένια».

*Και τ' όνομά του το γλυκύ Ρωτόκριτον ελέγα', A81
ήτονε τσ' αρετής πηγή και τσ' αρχοντιάς η φλέγα·
κι όλες τσι χάρες π' Ουρανοί και τ' Αστρη εγεννήσαν,
μ' όλες τον εμοιράνασι, μ' όλες τον εστολίσαν*

*Αρχίζει πάλι το σκοπόν το γλυκοζαχαρένιο, A507
κ' εκτύπα το λαγούτο του, σαν τ'χε μαθημένο.
Η γλώσσα του παρά ποτέ εγίνηκεν αηδόνη,
και το μεσάνυκτο περνά, το φως τσ' αυγής σιμώνει.*

*Ωσάν αετός επέτετο, και το σπαθί του εκράτει, A597
βροντή'τονε το χέρι του, κι ως αστραπή το μάτι·
εβάρισε στη μιά μερά, κ' επλήγωνε στην άλλη,
κι απομακράς τού εφαίνονταν της αντρείας τα κάλλη.*

*Γιατί, από τα τραγούδια του κι απ' της αντρείας τη χάρη, A641
αυτός θέ' να'ναι απαρθινά ψηλού δεντρού κλωνάρι*

Ο πόνος της Αγάπης

Η αγάπη των δύο νέων, «απήφιστη στην αρχή», σιγά σιγά «ριζώνει απλοκαμούς», το δέντρο της θρέφεται «με της αγάπης το αίμα». Θεριεύει «σαν το μικρό πουλί που βγαίνει από το αυγό και κάνει φτερά». Όταν όμως οι δύο νέοι βασανίζονται, η αγάπη μοιάζει με «βρόχι που πιάνει πουλί ακάτεχο», γίνεται «δεντρό με βλαβερά φύλλα και καρπό φαρμακεμένο». Η Αρετούσα αγωνιά «σαν το ναύτη στην αντάρα» με μόνο άστρο – οδηγό τον Ερωτόκριτο, μα είναι «σα μαύρο νέφαλο που έχει τον Ήλιο μ'όχθηρα». Η πικραμένη Αρετούσα, όταν φοβάται φυλακισμένη πως χάθηκε ο Ερωτόκριτος, δε βρίσκει δροσιά μα η ζωή της «έγινε ποταμός θολός με φαρμακερά νερά».

*Λίγη αφορμή'το στην αρχήν, και, το πολύ να κάμει, A97
αρχίνισεν [απλοκαμούς], σα οι ρίζες στο καλάμι.
Με πόνους κι αναστεναμούς επέρνα-ν ο καιρός του*

*Κ' εσύ πώς αποκότησες, και πώς στο νου σου εμπήκε; A163
Να φυτευτεί τέτοιο δεντρό, πώς στην καρδιά σου αφήκε;
Οπού'χει φύλλα βλαβερά, καρπό φαρμακεμένο,
κι από τη ρίζα ως την κορφήν τ' αγκάθια γεμισμένο·
ο ανθός του είν' θανατερός, το πωρικό του βλάφτει,
αντίς αέρος και δροσάς, σαν το καμίνι ανάφτει*

*κ' ήβανε ο Έρωτας κρουφά τα ξύλα στο καμίνι. A294
Κι ωσάν από μικρόν αυγό πουλί μικρόν εβγαίνει,
τρεμουλιασμένο κι άφαντο, και με Καιρόν πληθαίνει,
κάνει κορμί, κάνει φτερά, κάθ' ώρα μεγαλώνει,
και πορπατεί, χαμοπετά, φτερούγια του ξαπλώνει,
κι απ' άφαντο κι από μικρό, που'τον όντεν εφάνη,
κορμί, φτερά, και δύναμη, και μεγαλότη κάνει-*

το ίδιο εγίνη κ' εις εμέ, στην άπραγή μου νιότη.
Αρχή μικρή κι αφήφιστη ήτον από την πρώτη,
μα εδά'χει τόση δύναμη κ' έτσι μεγάλη εγίνη

Η Αρετούσα τ' άκουγε τούτ' όλα, οπού μιλούσαν, A607
κι ωσά δεντρά εφυτεύγουντα' μες στην καρδιά κι ανθούσαν·
κ' επερισπλέκαν οι βλαστοί, τα σωθικά τση επιάναν,
κ' εις έγνοια μεγαλύτερη και παίδα την εβάναν

Κι ως άγνωστη εκομπώθηκα, κ' επιάστηκα στο βρόχι, A 935
σαν όντε στένει ο κυνηγός, και την ολπίδα τό'χει
να'βρει πουλίν ακάτεχο κι άγνωστο να γελάσει,
κι όντε πετά και κιλαδεί, με πλάνος να το πιάσει-
έτσι εμπερδεύτηκα κ' εγώ, και πάσκω, και ξετρέχω,
να'βγω από τέτοιο μπερδεμόν, και λυτρωμό δεν έχω·

Λέγει του· "Αδέρφι, ο λογισμός κι αυτή η μεγάλη οδύνη, A1213
ώστε να βρίσκεσαι κοντά τση Χώρας, δε σ' αφήνει.
Πάντα σε θέλει τυραννά, χειμώνα-καλοκαίρι,
α' δε μακρύνεις από 'πά, να πας εις άλλα μέρη.
Κι αν πεθυμάς ο λογισμός αυτείνος να σ' αφήσει,
μίσεψε, κι άμε γύρισε Ανατολή και Δύση.
Τόπους να δεις πολλά'μορφους, που [ε]δά δεν τσι κατέχεις·
επά'σαι μ' ένα λογισμό, πάντα μιάν έγνοιαν έχεις
Να δεις τα ήθη των πολλών ίντα λογής αλλάσσουν,
πώς ζούσιν εις τα νιότα τως, πώς κάνου' σα γεράσουν.
Βρύσες να δεις και ποταμούς, χώρες, χωριά και δάση,
να σου φανεί παράξενον ο Κόσμος πώς αλλάσσει

Μαγάρι να'το βολετό, μαγάρι να το μπόρου', A1597
να μην τον είχα στην καρδιά, συχινιά να τον εθώρου'.
Μα επιάστηκα σαν το πουλί, πλιό δεν μπορώ να φύγω,
κι ώς κ' εδεπά που σου μιλώ, εκείνον αξανοίγω.

Και τ' όνομά του ως το'γραψε, στήν αγαπά ξανοίγει, B535
κ' εκείνη εγρίκα την καρδιάν, το πως πετά να φύγει.
Ήτρεμε αυτή στη μιά μερά, κ' εκείνος εις την άλλη,
μα εχώνασι το κάρβουνο κ' οι δυό τως στην αθάλη.
Κι ωσάν πουλάκι όντε βραχεί, και χαμοκουκουβίσει,
κι ο Ήλιος έβγει να το βρει, να το ζεστοκοπήσει,
κάτσει ζιμιό εις ψηλό δεντρό και γλυκοκιλαδίσει,
απλώσει τα φτερούγια του, το στήθος πιπιρίσει,
ζερβά-δεξά, γη κι Ουρανόν χαιράμενο ξανοίξει,
σημάδι τση παρηγοριάς και τση χαράς του δείξει—
έτσι κι αυτείνη εχάθηκε, με γνώση να λογιάσει
τότες τον Ήλιο ανάδια τση, οπού τση δίδει βράση.
Καλά και μυριοχάριτον τον ήκαμεν η Φύση,
κ' εφάνηκε ξεχωριστός σ' Ανατολή και Δύση,
μ' αν είχεν είσται κι άσκημος, τότες, την ώραν κείνη,
σαν ήβαλε τον Πόθον τση, πολλά'μορφος εγίνη.
Και φαίνεται τση άλλος κιανείς στα κάλλη δεν του μοιάζει,
άξον πολλά μέσα στο νουν πάντα τον-ε λογιάζει.
Εκείνο μόνο συντηρά, εκείνον αξανοίγει,
και φαίνεται τση και πουλί είναι, και θέ' να φύγει.

Κι ωσάν ο ναύτης στη χιονιά, και στην πολλήν αντάρα, B555
όντε τη νύκτα κυβερνά με φόβον και τρομάρα,
πάντα του έν' άστρο συντηρά στη στράταν τήν οδεύγει,

μ' εκείνο σάζει τ' άρμενα, μ' εκείνο τιμονεύγει—
έτσι κι αυτή, στην καταχινιάν οπού'χει τη μεγάλη,
στου Πόθου τση τη σκότιση, δε συντηρά άλλα κάλλη,
μόνον ως άστρο λαμπυρόν του Ρώκριτου τη νιότη,
και μηδ' εστράφη αλλού να δει ζιμιόν από την πρώτη

"Ωσάν το φυλλοκάλαμο σ' ανέμου κακοσύνη, Γ218
οπού κιαμιάν ανάπαψη να πάρει δεν τ' αφήνει,
μα ώρες επτά, κι ώρες εκεί τ' αμπώθουν οι άνέμοι,
κι ανεβοκατεβάζουν το, κ' εκείνο πάντα τρέμει—
εδέτσι ευρίσκομαι κ' εγώ. Ανάθεμα τέτοια ζήση,
μιάν ώρα ανέγνοια το κακό δε θέλει να μ' αφήσει!

Και πώς μπορεί τούτη η καρδιά, που με χαρά μεγάλη Γ1413
στη μέσην της εφύτεψε τα νόστιμά σου κάλλη,
και θρέφεσαι καθημερινό, στα σωθικά ριζώνεις,
ποτίζει σε το αίμα τση, κι ανθείς και μεγαλώνεις,
κι ως σ' έβαλε, σ' εκλείδωσε, δε θέλει πλιό ν' ανοίξει,
και το κλειδί-ν ετσάκισεν, άλλης να μη σε δείξει.
Και πώς μπορεί άλλο δεντρον, άλλοι βλαστοί κι άλλ' ά'θη,
μέσα τση πλιό να ριζωθούν, που το κλειδί-ν εχάθη;

Μα όλα επετάξα' ωσάν πουλιά, εφύγαν κ' εμισέψαν, Δ631
κ' εις τη χερότερη φλακήν και σκοτεινή μ' επέψαν.
Κ' εκείνη η βρύση, π' όλπιζα να πιώ, να με δροσίσει,
εγίνη ποταμός θολός, και πλιό δεν είναι βρύση.
Κ' έχει νερά φαρμακερά, κύματα του Θανάτου,
βράζου', όχι να δροσίζουσι, σήμεραν τα νερά του.
Κ' η λάμψη εκείνη οπού'φεγγεν, εδά με σκοτεινιάζει,
κι ο αέρας που μ' εδρόσιζεν, εδά κεντά και βράζει.

Σκόλασε, Αφέντη, τά μιλείς, πάψε τ' αναθιβάνεις, Ε483
γιατί εύκαιρα κουράζεσαι, μόνον τον κόππο χάνεις.
Ήλιος πλιά γληγορότερα, με δίχως λάμψης χάρη,
και δάση δίχως τα κλαδιά, κάμπος δίχως χορτάρι,
η θάλασσα δίχως νερά, γιαλός με δίχως άμμο,
παρά να πω ποτέ το Ναι, και Παντρεία να κάμω.

Σαν όντε μαύρο νέφαλον άγριο και θυμωμένο Ε1229
έχει τον Ήλιο μ' όχθηρητα στο σκότος του χωσμένο,
και με τη σκοτεινάδα του τη λάμψη του αμποδίζει,
και με βροντές και μ' αστραπές τον Κόσμο φοβερίζει,
κι όντε λογιάζουν και θαρρού' να βρέξει, να χιονίσει,
δούσιν αξάφνου και χαθεί το νέφος και σκορπίσει,
και λαμπυρός παρά ποτέ ο Ήλιος φανερώσει,
ξαπλώσει τες ακτίνες του, λάμψη και βράση δώσει—
έτσ' ήτο και στην Αρετή.

Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση

Οι άνθρωποι τότε είχαν πολύ στενή σχέση με την φύση. Είχαν στα σπίτια τους περιβολάκια «με δέντρη και ανθούς». Οι άνδρες πήγαιναν για κυνήγι, όπως ο Ερωτόκριτος «καβαλάρης με γεράκια και σκυλιά πηγαίνει για ελάφια και λαγούς». Αγαπούσαν και δένονταν με τα ζώα τους, ειδικά οι πολεμιστές με το άλογό τους, που

«δεν έγγιζε στη γη». Περνούσαν το χρόνο τους μέσα στη φύση, όπως ο Χαρίδημος «εκούμπησε σ'ένα δεντρό αποκάτω» και αποκοιμήθηκε με «το νόστιμο κιλαδισμό». Διαβάσαμε και για τον τόπο μας, την «Ίδα», όπου κατοικούσε το αρχοντόπουλο της Κρήτης με το ταίρι του, έναν τόπο με «κάμπους και βουνιά, και δάση και λαγκάδια, δέντρη μ' ανθούς και δροσερά πηγάδια».

Βλέπουμε επίσης ότι οι άνθρωποι στις δυσκολίες στρέφονται προς τα στοιχεία της Φύσης για βοήθεια και «τον Ήλιον και τον Ουρανό συχνιά παρακαλούσι», ή δίνουν όρκο σε αυτά «Μά τ' Άστρον, μά τον Ουρανό, μά Ανατολή και Δύση, και μά τον Ήλιον το ζεστό, μά Φέγγος, μά Σελήνη». Η Φύση μοιάζει να τους ακούει και στέλνει σημάδια, όπως τα δύο πουλάκια που πέταξαν πάνω από το κεφάλι της Αρετούσας στην φυλακή και «σημάδι'ναι του Γάμου της».

Το δέσιμο με τη Φύση φαίνεται και στη διακόσμηση των στολών των παλικαριών που συμμετείχαν στην κονταρομαχία με έπαθλο ένα στεφάνι με πολύτιμους λίθους τόσο όμορφο που «εφαίνετό σου απ' το δεντρό τον είχασι κομμένον». Ζωγράφιζαν στην πανοπλία τους παραστάσεις της φύσης ανάλογα με τα συναισθήματά τους. Οι σγουραφιές απεικόνιζαν «ένα ψηλό βουνί», «χρυσούς αιτούς», «ένα γεράκι μπλεγμένο στα δίχτυα της αγάπης». Άλλες φορές, η σκηνή φαινόταν παράξενη πάνω στον πολεμιστή, αν ήταν «μια βρύση με νερό κρουσταλλένιο», «το φεγγάρι λαμπυρό», «ένα δροσερό κλίμα με αγουρίδα», που συμβόλιζε την ελπίδα, ή η «άγρια και θυμωμένη θάλασσα». Όμως, και πάλι, η εικόνα ήταν ταιριαστή με τη δύναμη ή τα συναισθήματα του καβαλάρη.

*Και κάθε αυγή και κάθε αργά, στ' άλογο καβαλάρης, A 103
και με γεράκια και σκυλιά, σα να'τον κυνηγάρης,
ήβανε χίλιους λογισμούς να φύγει απ' το Παλάτι*

*Σύρνει γεράκια και σκυλιά, και συντροφιά μεγάλη, A 801
κι ο Κύρης του αναγάλλιασεν, ωσάν τον είδεν πάλι
πως με τσ' αγαπημένους του επήγε στο κυνήγι*

*Είχε περβόλι ορεκτικό, με δέντρη μυρισμένα, A 1375
σαν κείνον ομορφύτερο δεν ήταν άλλον ένα.
Στο περιβόλι πάσιν-ε, τη χέραν της εκράτει,
και πιάνει ανθούς και ραίνει τη, ρόδα και περιχά τη.
Κι όπου'τον όμορφο δεντρόν, εστέκαν κ' εθωρούσα',
όλα τα μυριορέγετο κ' επαίνα η Αρετούσα·*

*Μα πλιά συχνιά παρά ποθές, στην Ίδα εκατοικούσαν, B 631
κείνον τον τόπο ορέγουνταν, εκείνον αγαπούσαν.
Κι απ' όλους κείνους, που'σανε εκεί κατοικημένοι,
μιά βοσκοπούλα ευρίσκουντον ομορφοκαμωμένη
Εκεί ήσαν κάμπου και βουνιά, και δάση και λαγκάδια,
χορτάρια, λούλουδα, φυτά, και βρύσες και πηγάδια,
δέντρη μ' ανθούς και με καρπούς, και δροσερά λιβάδια,
μετόχια με πολλούς βοσκούς κι αρίφνητα κουράδια*

Κι ο κύρης τση την ήπεμπε κ' ήβλεπε το κουράδι, B639
συχνιά-συχνιά απαντήχνασι μ' αυτόν το νιόν ομάδι.
Ο οποιός με το δοξάρι του εγύρευγε κυνήγι,
κι ως τού'χε λάχει να το δει, δεν τ' άφηνε να φύγει.
Αγρίμια, λάφια και λαγούς ήφερνεν εις το σπίτι,
κι όμοιον του δοξαράτορα δεν ήκαμεν η Κρήτη

Εκούμπησ' ο Χαρίδημος σ' ένα δεντρό αποκάτω, B667
τον κτύπον του κουτσουναριού κοιμώντας αφουκράτο-
ήβαλε κ' εις το πλάγι του γεμάτο το δοξάρι,
σ' τούτην την τέχνη άλλος κιανείς δεν είχεν έτοια χάρη.
Ο νόστιμος κιλαδισμός, που τα πουλάκια εκάναν,
και το μурμουρι του νερού, σ' γλυκότη τον εβάναν,
κ' ύπνος τον αποκοίμισε

Τον Ήλιον και τον Ουρανό συχνιά παρακαλούσι, A45
για να τως δώσουν, και να δουν παιδί που πεθυμούσι.

Μά τ' Άστρον, μά τον Ουρανό, μά Ανατολή και Δύση, Δ1620
και μά τη Γην που τα κορμιά θέ' να μας καταλύσει,
και μά τον Ήλιον το ζεστό, μά Φέγγος, μά Σελήνη,
ποτέ να μη δολώσομεν ετούτον οπού εγίνη

Λέγει· "Αρετούσα, κάτεχε, σ' καλόν πολύ το πιάνω E799
τούτον, οπού'ρθαν τα πουλιά στην κεφαλή σου απάνω.
Σημάδι'ναι του Γάμου σου, ώρα, καλή ώρα να'ναι,
για δέ', κι ό,τι είναι για καλό, στο λογισμό σου βάνε.

Εκράτει, πάλι, η Ρήγισσα ανθόν περιπλεγμένον, B127
που εφαινέτο σου απ' το δεντρό τον είχασι κομμένον.
Ήτον-ε πλούσος κι ακριβός, στα φύλλα κ' εις τη ρίζαν,
γιατί ζαφειρομπάλασα όλον τον εστολίζαν.
Και με μετάξα και χρουσά τα φύλλα καμωμένα,
που εκόμπωνε θωρώντας τον, κ' εγέλα κάθα ένα,
λογιάζοντας κι από δεντρόν την ώρα εκείνη επιάστη,
και τον καθέναν ήκαμεν ετότες κ' εγελάστη.

Κ' εις τ' άρματα τση κεφαλής είχε σγουραφισμένο B149
ψηλό βουνί, κ' εις την κορφή λαφάκι δοξεμένο·
κ' εφαινέτο σου, εστρέφετο, τη σαϊτιάν εθώρει,
και να τη βγάλει εξάμωνε, κ' εκείνο δεν εμπόρει

Με φορεσά ολοπράσινη, μ' αίτούς χρουσούς στη μέση, B201
ήρθε και τ' Αρχοντόπουλο που Ηράκλη τον-ε λέσι.
Όριζε χώρες και χωριά εις τσ' Έγριπος τα μέρη,
κ' εις-ε αντρείαν και φρόνεψη δεν είχεν άλλο ταίρι.
Τη σγουραφιά στην κεφαλή με τέχνην την εκάμα',
και τη λαχτάραν τση καρδιάς ήλεγε με το γράμμα.
Ήτον μιά Βρύση, κ' ήτρεχε νερό άσπρο, κρουσταλλένιο,
κ' ένα δεντρόν ανάδια τση, ψημένο, μαραμένο,
δίχως ανθούς, δίχως βλαστούς, δίχως καρπούς και μήλα,
κ' ήδειχνε πως ξεραίνονται οι κλώνοι και τα φύλλα.

Και τ' όνομά του το γλυκύ το λέγαν Νικοστράτη, B221
η φορεσά του ήτο χρουσή, όλο καρδιές γεμάτη.
Είχε κι αυτός στην κεφαλήν τσ' Αγάπης το σημάδι,
πολλώ' λογιών πουλιά νεκρά εκείτουσαν ομάδι,

κ' ένα Γεράκι ζωντανό στο δίκτυ μπερδεμένο,
με γράμματα που λέγασι πως είναι σκλαβωμένο·

Είχε κι αυτός στην κεφαλή Νησί σγουραφισμένο, B269
κ' ήτο στη μέσην του γιαλού βαθιά θεμελιωμένο·
κ' η θάλασσα κι ο άνεμος με μάνητα το δέρνα',
το κύμα-ν ήσκα κι άφριζεν, κι απ' την κορφήν του επέρνα,
μα'δειχνε πως δεν την ψηφά τη μάνηταν εκείνη,
κι ασάλευτο στην ταραχήν κι αλύγιστον εγίνη.

Κ' η σγουραφιά τση κεφαλής, κι ο στίχος ό,τι ελάλει, B307
ήδειχνε την εμπόρεσιν τσ' Αγάπης τη μεγάλη.
Είχε Φεγγάρι λαμπυρό, τριγύρου όλο γεμάτο,
κ' ένα δέντρο μικρό, ξερό, στο φέγγος αποκάτω·
Και πάλι ανάδια ένα δέντρο με τ' άνθη, με τα μήλα,
κι ο Έρωτας εκοιμάτονε στα δροσερά του φύλλα.

Εκαβαλίκευγε άλογο αγριότατο περίσσα, B335
οπού το εφοβηθήκασι στο φόρο όσοι κι αν ήσα'.
Ορά είχε ως κατσουλόπαρδος, και πόδια ωςά βουβάλι,
και μάτια ωςάν αγριόκατος, κ' η γλώσσα του μεγάλη·
ήτονε η τρίχα του ψαρή, μπαλώματα γεμάτη,
κόκκινα, μαύρα, μούρτζινα απάνω στο δερμάτι.
Ήτο λιγνό κ' ελεύτερο, στο γλάκι δεν το σώνει,
να'ν' κι από χέρα δυνατή, σαίτα ουδέ βερτόνι.
Συχνιά-συχνιά ήσερνε φωνές, μα δε χιλιμιντρίζει,
είχε πολλ' άγρια τη λαλιάν, κι ωςά θεριό μουγκρίζει

Τ' άλογο, οπού ο Ρηγόπουλος ήτονε καβαλάρης, B389
είχε μεγάλη δύναμιν, ήτο μεγάλης χάρης·
επήδα με τα τέσσερα απάνω στον αέρα,
πολλά θαμάσματά'καμεν εκείνην την ημέρα·
'τό'χε πετάξει στα ψηλά, στη γη να μην εγγίξει,
εσίνα κι αγριεύουντον, κι ωςά θεριό μουγκρίζει·
και δίχως να πατεί στη γη, καθώς αναθιβάνω,
έριχνεν εκατό τσινιές στον άνεμον απάνω

Κ' η σγουραφιά τση κεφαλής ήδειχνε την ολπίδα, B431
γιατ' είχε κλήμα δροσερό μ' όμορφην αγγουρίδα.
Κ' ήλεγε ο στίχος κ' η γραφή· "Με τον καιρόν ολπίζω,
να φάγω τ' όξινο γλυκύ, που εδά δε γεματίζω."

Στην περικεφαλαίαν του την κατασκουριασμένη, B471
με σγουραφιά είχε θάλασσαν άγρια και θυμωμένη,
κ' εις τ' ακρογιάλιν εις ψαράς πεζόβολον εκράτει,
μα βλέποντας τη θάλασσαν τα κύματα γεμάτη,
με το δακτύλι του ήδειχνε, τάχα ο καιρός δε σάζει,
να κυνηγήσει, να χαρεί, σαν καταπώς λογιάζει.

Η δύναμη της μάχης

Ο Ερωτόκριτος ανυπομονεί να ξεκινήσει η κονταρομαχία σαν τους «ανθούς, τα λούλουδα και τα δέντρη» που έχει ξεράνει ο ήλιος και «αναγαλλιάζουν με τη βροχούλα». Σε κάθε μονομαχία τα δύο παλικάρια ορμάνε «σα δυο λιοντάρια πεινασμένα», «σαν το γεράκι που από ψηλά ξανοίγει». Η δύναμη και η ορμή τους

παρουσιάζεται σαν «το πέλαγος που τέτοιας λογής μανίζει», «ωσάν το κάνει ο ποταμός, θολός όντε φουσκώνει». Θέλουν τόσο πολύ να ξεχωρίσουν για την ανδρεία τους που επιτίθενται «σαν αγριεμένα νέφαλα, που σμίξουν και σφιχτούσι, και στράψουσιν». Ο ποιητής με μια δυνατή και ηχητική εικόνα μας περιγράφει την σύγκρουση των δύο πολεμιστών σαν τη στιγμή που «γρικηθεί σεισμός στη γη».

Μα και στην επίθεση του στρατού των Βλάχων, ο Ερωτόκριτος είναι σαν τη «σύγκλυση που φουσκώνει να πνίξει ανθρώπους και θεριά, δεντρά να ξεριζώσει». Οι αντίπαλοί του μοιάζουν με πουλιά που πετάνε «τρομασμένα να ξοριστούν, να χαθούν, και να χωστούν» για να γλυτώσουν από το γεράκι. Οι δυο αντίπαλοι στρατοί ξεκινούν την αναμέτρηση «Σαν όντεν είν' καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη, κι αξάφνου ανεμοστρόβιλος από τη γην εβγαίνει, με βροντισμόν και ταραχή τη σκόνη ανεσηκώσει». Η σφοδρότητα της μάχης είναι τέτοια που παρομοιάζεται με θύελα, «Σαν όντε μεσοπέλαγα δυό ανέμοι σηκωθούσι αξάφνου, μάχουνται με τη θάλασσα, μανίζουν και φουσκώνουν, ένας φουσά απ' Ανατολή, κι άλλος από τη Δύση, πάσκει ο Βορράς και μάχεται το Νότο να νικήσει - ο κάμπος έτσι εβρόντησε, όντε τσι πρώτες κονταρές εδώκαν εις στα στήθη». Με μια πολύ παραστατική και δυνατή εικόνα ο ποιητής μας περιγράφει τα σπαθιά των πολεμιστών να βγάζουν σπίθες σαν τα αστροπελέκια «Ωσάν την πέτρα τσ' αστραπήσ, που έρχεται στη γην, πύργους, χαράκια βλάφτει, κάμει τα δέντρη κάρβουνα, τα μάρμαρα τρυπήσει».

*Δεν είναι πεθυμητική έτσι βροντή, όντε στράψει B1303
σ' καιρόν, που σ' ανακρέμασιν ο Ήλιος τον Κόσμον κάψει,
ανθούς, χορτάρια, λούλουδα, δέντρη, κλαδιά ξεράνει,
κ' έρθει βροντή με νέφαλο, και τη βροχούλα κάνει,
κι αναγαλλιόσσουν και χαρούν όλοι, μικροί-μεγάλοι,
θωρώντας τά'σανε νεκρά, πως ανεζήσαν πάλι—
σαν ήτον πεθυμητικός ο Ρώκριτος ν' ακούσει,
να παίξουσιν οι σάλπιγγες, τους άντρες να καλούσι*

*Σα δυό λιοντάρια, όντε βρεθού' με πείναν εις τα δάση, B1055
κ' ευρούν φαητό, κι απάνω του το'να και τ' άλλο αράσσει,
μουγκρίζουν κι αγριεύγουσι, πεινούν, και με το στόμα
και με τα νύχια αράσσουσι, και τρέχουν εις το βρώμα,
το'να και τ' άλλο πολεμά, το βρώμα να κερδέσει—
έτσ' ήκαμαν και τούτοι οι δυό εις του λαού τη μέση.*

*Μηδέ ποτέ το πέλαγος έτοιιας λογής μανίζει B1109
σ' τσ' ανεμικές του Γεναριού, όντε βροντά κι αφρίζει,
σ' καιρόν που ανακατώνεται με ταραχή μεγάλη,
κι όντε σκορπά τα κύματα όξω στο περιγιάλι,
αν ήκαμε ο Σπιθόλιοντας στα αίματα, οπού εθώρει
κ' έτρεχαν, και να γδικιωθεί ακόμη δεν ημπορεί*

*Σα στα λαγκάδια τα βαθιά, τ' άγρια, τα δασωμένα, B1377
οπού'ναι μέσα τα θεριά κι όρνια κατοικημένα,
κ' έχουσι δέντρη και κλαδιά σε μιά μεράν, κ' εις άλλη,*

και κατεβεί από τα βουνιά ανεμική μεγάλη,
και με βροντή και μ' αστραπή μέσα στα δάση δώσει,
κατασκορπίσει τα κλαδιά, τα δέντρα ξεριζώσει,
κ' οι σκόνες με την ταραχή φόβον του Κόσμου δώσουν,
φύγουσιν όρνια και θεριά, να βρού' άδεια να γλιτώσουν—
εδέτσι εβρόντησε ο Ουρανός, κ' η γης ανεσηκώθη,
όντεν η πρώτη κονταρά στα στήθη τως εδόθη.

Εκίνησεν η μάνητα, αγριεύγει και δριμώνει, B1471
ωσάν το κάνει ο ποταμός, θολός όντε φουσκώνει,
κι από χαράκια, και δεντρά σύρνει, καταθρουλίζει—
έτοιας λογής αγριεύγεται, κ' έτοιας λογής μανίζει.
Ωσά γεράκι όντε χυθεί, κι από ψηλά ξανοίγει, B1557
και θέ' να πιάσει το πουλί, κ' εκείνο να του φύγει,
ξαναγιαγέρνει το ζιμιό στην άλλην, να το πάρει—
τ Ωσά γεράκια εστρέψασι, να ξανατρέξουν πάλι,
κ' ένας τον άλλον ήπασκε χάμαι στη γη να βάλει.
έτοιας λογής εκάμασι και τούτοι οι Καβαλάροι.

Ωσάν πουλιά όντε βόσκονται, κι αξάφνου να γρικήσουν B1615
κτύπον πολύ στη μέσην τως, και ν' αναφτερακίσουν,
και να πετάξουν το ζιμιό σαν ξεπεριορισμένα,
έτσι κι αυτάνα ως αστραπή ήτανε σηκωμένα.
Γιαγέρνουν τούτα τα θεριά στο πρώτον τως σημάδι,
πιάνουν κοντάρια δυνατά, να ξανατρέξου' ομάδαι.

Δεν κάνουν τέτοιαν ταραχή τα δέντρα τα μεγάλα, B1795
που στα βουνιά φυτρώνουσιν, γ-ή στα λαγκάδια τ' άλλα,
όντεν ο Νότος γ-ή ο Βορράς α-δυνατά φουσκώσει,
και κατακόψει τσι κορφές, τσι ρίζες ξεριζώσει,
ωσάν εκάνα' οι κονταρές οι δυνατές εκείνες,
που επήγαν τα κομμάτια τως κ' ήυραν του Ηλιού τσ' ακτίνες.

Σαν αγριεμένα νέφαλα, που σμίξουν και σφιχτούσι, B1895
και στράψουσι, και τη βροντή πλιά δυνατά κτυπούσι,
και γρικηθεί σεισμός στη γη στη μάνηταν εκείνη—
έτσι στο συναπάντημα των αντρειωμένω' εγίνη.

Σαν οξοπίσω τση βροντής, που ανεμική μεγάλη B1989
έρθει και ρίξει τα δεντρά, χάμαι στη γη τα βάλει,
και το γιαλό με κύματα ασπρίζει και φουσκώνει,
και νέφαλο στον Ουρανόν κάνει τση γης η σκόνη,
γενεί μεγάλη ταραχή, κ' η μέρα σκοτεινιάσει,
κ' εκείνους τσ' ανακατωμούς ο Κόσμος τους δειλιάσει—
έτσι στο συναπάντημα εκείνον εγρικήθη,

Ωσάν το μαύρο νέφαλο, που άνεμος το μανίζει, B2119
και με βροντές και μ' αστραπές τον Κόσμον φοβερίζει,
φυσά το απ' την Ανατολή, και πάγει το στη Δύση,
κάνει το η ανακάτωση να βρέξει, να χιονίσει—
εδέτσι αστραποβρόντησεν τση Κρήτης το λιοντάρι,
όντε εις την αμασκάλην του ήσφιξεν το κοντάρι.

Σα όντε προβάλει νέφαλον άγριον, πολλά μεγάλον, B2344
ρίξει χαλάζι μ' αστραπή, χώσει βαθιά τον Ήλιον,
και τα κουράδια στα βουνιά γυρεύγου' να'βρου' σπήλιον,
γλακά ο ζευγάς και χώνεται, τρέχει ο βοσκός και φεύγει,

και πάσα εἰς να φυλαχτεῖ τόπο να βρει γυρεύγει,
βροντού' λαγκάδια και βουινιά, σιγοτρομοῦν τα δάση,
κι ὅλοι γυρεύγου' φύλαξης τόπο να βρου' να πάσι—
έτσι κι ὄντεν εδῶκασι την κονταράν την ἄλλη,
σου εφάνη κ' ἀπό τσ' Ουρανοῦς ἦρθε βροντή μεγάλη.
Μα, σα χαράκι δυνατό, π' ἄνεμο δε φοβάται,
και μηδέ σ' αστραπή δειλιά, μηδέ σ' βροντή ξυπάται,
έτσι εσταθήκα' ασάλευτοι στην κονταράν εκείνη,
σ' ἕναν κ' απ' ἄλλον διαφορά για τότες δεν εγίνη.

με σπούδα εκαβαλίκεψε, στον κάμπον κατεβαίνει. Δ1010
Σαν ὄντεν εἶν' καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη,
κι αξάφνου ανεμοστρόβιλος ἀπό τη γην εβγαίνει,
με βροντισμόν και ταραχή τη σκόνη ανεσηκῶσει,
και πάγει την τόσοσν ψηλά, οπού στα νέφη σώσει—
έτσι κι ὄντεν ἐκίνησε, με τέτοια αντρεία ἐπορπάτει,
οπού βροντές και σκονισμοῦς κάνει στο μονοπάτι.

Βλάχοι, κακόν το πάθετε εἰς τ[ό] σας ἡῦρε αφνίδια, Δ1035
εδά'ρθασι τ' ἀπαρθινά, κ' ἐπάψαν τα παιγνίδια!)
Οπού'λαχε να δει ποτέ σύγκλυση να φουσκῶσει,
να πνίξει ἀνθρώπους και θεριά, δεντρά να ξεριζῶσει,
και να μουγκρίζου' οἱ ποταμοί, κι ο Κόσμος ν' ἀγριέψει,
κι αστροπελέκια ο Ουρανός χάμαι στη γη να πέψει,
να τρέμουν ὅσοι τα θωροῦν, το πνέμα τως να χάνουν
να ξεψυχού' απ' το φόβον τως, πριν παρά ν' ἀποθάνουν—
εδέτσι κι ο Ρωτόκριτος κάνει την ὠρα εκείνη.

Σαν το γεράκι-ν ὄντε δει στη λίμνην καθισμένον Δ1165
πλήθος πουλιών, κ' ἐκεῖ χυθεί ἄγριον και θυμωμένον,
κι ἀπό τα ὕψη τ' Ουρανοῦ την ταραχήν ἀρχίσει,
γρυλώσουσι τα μάτια του, και τα φτερά κτυπήσει,
δώσει στη μέσην των πουλιών, κ' ἐκεῖνα τρομασμένα
να ξοριστοῦν, και να χαθοῦν, και να χωστοῦν πού κ' ἕνα·
εἰς το νερό ἄλλα να βουτοῦν, στα ὕψη ἄλλα να πάσι,
για να γλιτώσει τη ζωὴ κάθε πουλί ν' ἀράσσει·
να φεύγουν ὅσο το μποροῦν τη μάνηταν εκείνη,
και το γεράκι μοναχό ν' ἀφήσου' ν' ἀπομείνει—
εδέτσι ἐγίνη κ' εἰς αυτοῦς ἐκείνην την ἡμέρα,
πολλά την ἐτρομάξασι του Ρῶκριτου τη χέρα

Σαν ὄντε μεσοπέλαγα δυό ἀνέμοι σηκωθοῦσι Δ1671
αξάφνου, και με τη βροντή φυσώντας πολεμοῦσι,
μάχονται με τη θάλασσα, μανίζουν, και φουσκώνουν,
τσι ψιχαλίδες του γιαλοῦ στα νέφαλα σηκώνουν,
ένας φυσά απ' Ἀνατολή, κι ἄλλος ἀπό τη Δύση,
πάσκει ο Βορράς και μάχεται το Νότο να νικήσει—
ο κάμπος έτσι εβρόντησε, και στα βουινιά ἐγκικήθη,
ὄντε τσι πρώτες κονταρές εδῶκαν εἰς στα στήθη.

Ὡσάν την πέτρα τσ' αστραπής, που ομπρός στα νέφη αξάφτει, Δ1683
κι ἀπόκεις ἐρχεται στη γην, πύργους, χαράκια βλάφτει,
και με βροντή απ' τα νέφαλα, και με φωτιά κινήσει,
κάμει τα δέντρη κάρβουνα, τα μάρμαρα τρυπήσει—
έτσι κ' ἐκεῖνα τα σπαθιά, βράζουν, κεντοῦν περισσότερο,
βροντοῦν, και στράφτουν, και τρυποῦν, κι αστροπελέκιν ἦσα'

Τα ανθρώπινα συναισθήματα ως φυσικά φαινόμενα

Η φύση βοηθά τον ποιητή με τις εικόνες της να μας περιγράψει τόσο ζωντανά και τα συναισθήματα των ανθρώπων. Ο κίνδυνος δίνεται παραστατικά με την εικόνα ενός ανθρώπου που είναι παγιδευμένος στης φουσκωμένης θάλασσας «τα βάθη και κιντυνεύγει», ενώ όσοι είναι απ'έξω δεν καταλαβαίνουν την δύναμη των κυμάτων. Η εικόνα της φουρτούνας με τον «άνεμον εις τ' άρμενα άγριον και θυμωμένον», που απελπίζει το ναύτη, μας μεταφέρει και τα συναισθήματα της Αρετούσας που «ωσάν εμπήκε στη φλακήν εχάσε την ολπίδα».

Ο θάνατος στον τραυματισμένο πολεμιστή είναι σαν «συννεφιά και καταχνιά μεγάλη που τον πλακώνει» κι όπως σ'ένα λουλούδι «έρθει τ' αλέτρι αλύπητα, βαθιά το ξεριζώνει κ' η μορφιά του λιώσει» έτσι βγαίνει η ψυχή του.

Στην τελευταία μονομαχία, μεταξύ του Ερωτόκριτου και του Άριστου, που θα έκρινε την τύχη του βασιλείου, η αγωνία είναι τόσο μεγάλη και ο κόσμος παρακολουθεί φοβισμένος «σαν περισσότερες όντε δουν τη θάλασσα αγριεμένην, κ' εκεί οπού πά' να φυλαχτούν, τρέμουν και κουκουβίσουν».

Κι όταν η περιπέτεια των δύο νέων φτάνει στο τέλος της, τότε και η Φύση έρχεται να δώσει σημάδι για τη χαρά που θα ακολουθήσει, γιατί «Εφάνη ολόχαρη η αυγή, και τη δροσούλα ρίχνει, σημάδια τση ξεφάντωσης κείνη την ώρα δείχνει». Κι όπως είδαμε, έστειλε και σημάδι για το γάμο της Αρετούσας με τα δυο πουλιά που «Δυό-δυό εξευγαρώνασι, ζεστός καιρός εκίνα, έσμιξες, γάμους, και χαρές εδείχνασι κ' εκείνα». Ίσως ο ποιητής να ήθελε να δώσει το καλό τέλος του παραμυθιού «Εσκόρπισεν η συννεφιά, οι αντάρες εχαθήκαν, πολλά σημάδια τση χαράς στον Ουρανό εφανήκαν».

Ο κίνδυνος

*Παιγνίδι μας-ε φαίνεται, 'τό δούμε φουσκωμένη
από μακρά τη θάλασσα, κι άγρια, και θυμωμένη,
με κύματα άσπρα και θολά, βρυγιά ανακατωμένα,
και τα χαράκια όντε κτυπούν κι αφρίζουν ένα-ν ένα.
Κ' εκείνους τσ' ανακατωμούς και ταραχές γρικούμε,
και δίχως φόβο από μακρά, γελώντας τσι θωρούμε.
Μα κείνος που στα βάθη της είναι και κιντυνεύγει,
και να γλιτώσει απ' τη σκληρά, ξετρέχει και γυρεύγει,
αυτός κατέχει να σου πει κι απόκριση να δώσει,
ίντά'ναι ο φόβος του γιαλού, αν είναι και γλιτώσει,
και των κυμάτων' ο πόλεμος, και των ανέμων' η μάχη*

A1609

Ο θυμός

*ουδ' όρεξιν κιαμιάν κακή δεν έχει μετά μένα.
Κι αν είχεν είσται απαρθινά και τόσα να μανίσει,
ήθελε στράψειν ώς εδά, να βρέξει, να χιονίσει.
Μα εγώ θωρώ καλοκαιριά, μέρα σιγανεμένη,
και νέφαλο στον Ουρανό θολό δεν απομένει*

A2012

Η απελπισία

Ωσάν το ναύτη όντεν ιδεί κακόν καιρόν, κι αρχίσει Δ651
η θάλασσα ν' αρματωθεί να τον-ε πολεμήσει,
κ' έχει άνεμον εις τ' άρμενα άγριον και θυμωμένον,
και το γιαλό άσπρον και θολό, βαθιά ανακατωμένον·
και πολεμούν τα κύματα και δίδουσίν του ζάλη,
μπαίνοντας απ' τη μιά μερά, σκορπώντας εις την άλλη,
κι ώρες στο νέφος τ' Ουρανού με το κατάρτι 'γγίξει,
κι ώρες στα βάθη του ο γιαλός να θέ' να το ρουφήξει,
να χαμηλώνει η συννεφιά, να βρέχει, να χιονίζει,
ν' αστράφτει, να βροντά [ο] Ουρανόσ, κι ο Κόσμος να μουγκρίζει,
κ' εκείνος ν' αρματώνεται, βλέποντας έτοια μάχη,
και το τιμόνι μοναχάς, όχι άλλη ολπίδα να'χει·
απάνω-κάτω να βουηθά, σαν άντρας να μαλώνει,
και να'ρθει κύμα με βροντή να πάρει το τιμόνι·
ν' αποριχτεί, κι ολπίδα πλιό κιαμιά να μηδέν έχει,
να χάσει ό,τι κι αν ήμαθε, κ' εκείνα οπού κατέχει—
έτσι κι ό,τι είπε η Αρετή στη σιδερή θυρίδα,
ωσάν εμπήκε στη φλακήν εχάσε την ολπίδα.

Ο θάνατος

Εκούμπησε την κεφαλήν εις το προσκεφαλάδι, Γ1645
και φαίνεται του ζωντανός εμπήκεν εις τον Αδη·
και συννεφιά και καταχνιά μεγάλη τον πλακώνει,
κάθε χαρά από λόγου του ξορίζει και ζυγώνει·
τα μάτια δεν μπορού' να δουν, η γλώσσα να μιλήσει,
κρυός, χλομός ευρίσκεται, σα να'χε ξεψυχήσει

Ωσάν ανθός και λούλουδον, πό'χει ομορφιά και κάλλη, Δ1887
κ' είναι στον κάμπο δροσερό με μυρωδιά μεγάλη,
κ' έρθει τ' αλέτρι αλύπητα, βαθιά το ξεριζώσει,
ψυγεί ζιμιό και μαραθεί, κ' η ομορφιά του λιώσει,
χλομαίνει αν είναι κόκκινον, κι άσπρον αν [έν'] μαυρίζει,
και μπλάβο αν είναι λιώνεται ζιμιό και κιτρινίζει,
χάνει ομορφιά και μυρωδιά, κάλλη και δροσερότη,
γερά ζιμιό και ψύγεται, και πλιό δεν έχει νιότη—
έτσ' ήτον και στον Άριστον, όντεν η ψη του εβγήκε

Ο φόβος

Την ώραν, οπού τση μιλεί Κύρης και Μάνα αντάμι, Δ299
το πρόσωπο αποχλόμιανε, κ' ήτρεμε σαν καλάμι.

Φοβούνται, τρέμουν, δέρνουνται, κλαίγουν κι αναδακρυώνουν, Δ1821
βλέποντας πώς λαβώνουνται, κι αλύπητα πληγώνουν.
Σαν περιστέρες όντε δουν τη θάλασσα αγριεμένην,
και την Ανατολή θαμπήν, τη Δύση γρινιασμένην,
και κάμει αντάρα και βροχή, κι ο Ουρανόσ μαυρίσει,
κι από φωλιές και κοίτες τως άνεμος τσι ξορίζει,
και τα στοιχειά ανακατωθούν, και τ' αστρικά μανίσουν,
κ' εκεί οπού πά' να φυλαχτούν, τρέμουν και κουκουβίσουν—
έτσι κι αυτές εστέκασι με φόβον και τρομάρα

Η χαρά

Ήρθεν η ώρα κι ο καιρός, κ' η μέρα ξημερώνει, E765
να φανερώσει ο Ρώκριτος το πρόσωπο, που χώνει.
Εφάνη ολόχαρη η αυγή, και τη δροσούλα ρίχνει,
σημάδια τση ξεφάντωσης κείνη την ώρα δείχνει.

Χορτάρια εβγήκαν εις τη γην, τα δεντρουλάκια ανθήσα',
κι από τσ' αγκάλες τ' Ουρανού γλυκύς Βορράς εφύσα.
Τα περιγιάλια ελάμπασι, κ' η θάλασσα εκοιμάτο,
γλυκύς σκοπός εις τα δεντρά κ' εις τα νερά εγρικάτο.
Ολόχαρη και λαμπυρή ημέρα ξημερώνει,
εγέλα-ν η Ανατολή, κ' η Δύση καμαρώνει
Ο Ήλιος τες ακτίνες του παρά ποτέ στολίζει
με λάμπιν, κι όλα τα βουνά και κάμπους ομορφίζει.
Χαμοπετώντας τα πουλιά εγλυκοκιλαδούσαν,
στα κλωναράκια τω' δεντρών εσμίγαν κ' εφιλούσαν.
Δυό-δυό εξευγαρώνασι, ζεστός καιρός εκίνα,
έσμιξες, γάμους, και χαρές εδείχνασι κ' εκείνα. 780
Εσκόρπισεν η συννεφιά, οι αντάρες εχαθήκαν,
πολλά σημάδια τση χαράς στον Ουρανό εφανήκαν.
Παρά ποτέ τως λαμπυρά, τριγύρου στολισμένα,
στον Ουρανό είν' τα νέφαλα σαν παραχρυσωμένα

Πώς έχει αλλάξει η σχέση του ανθρώπου με την φύση

Συγκρίνοντας τον 16ο με τον 21ο αι. παρατηρούμε πολλές διαφορές στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση. Παλαιότερα οι άνθρωποι ήταν πιο κοντά στη φύση, ζούσαν απ' αυτή – σε αντίθεση με τη σημερινή εποχή που, οι άνθρωποι, και ειδικότερα οι νεότερες γενιές, έχουν απομακρυνθεί και δυσανασχετούν με αυτήν. Η φύση γι' αυτούς είχε ζωτική σημασία αφού έκτρεφαν διάφορα ζώα όπως άλογα, αρνιά και γουρούνια, που τα χρησιμοποιούσαν ως τροφή και μεταφορικό μέσο. Στις μέρες μας, όμως, λόγω της εξελιγμένης τεχνολογίας, όλα αυτά μας φαίνονται αδιάφορα, αφού το φαγητό πλέον εισάγεται, όταν το κόστος παραγωγής είναι πολύ μεγάλο και τα αυτοκίνητα αντικατέστησαν τα ζώα ως μεταφορικά μέσα.

Διαβάζοντας τον Ερωτόκριτο αποδεικνύονται τα παραπάνω, καθώς βλέπουμε αρκετές διαφορές ανάμεσα στην σημερινή μας καθημερινότητα και σε αυτήν της εποχής του Ερωτόκριτου. Αρχικά, βλέπουμε πως τον 16ο αιώνα χρησιμοποιούσαν ως μεταφορικό μέσο άλογα και γαϊδούρια. Επίσης, στις κονταρομαχίες βρίσκονταν πάνω σε άλογα ή ήταν έφιπποι και μέσα στην σφοδρότητα του πολέμου. Ακόμη, είδαμε ότι οι συνήθειες των ανθρώπων στην εποχή του Ερωτόκριτου ήταν να εκτρέφουν ζώα, να καλλιεργούν, να φροντίζουν τους κήπους και τα περιβόλια τους. Οι γυναίκες συνεισέφεραν, αφού ο Κορνάρος μας μιλάει για βοσκοπούλες.

Επιπλέον, η θεοποίηση των στοιχείων της φύσης είναι συνηθισμένο φαινόμενο στον Ερωτόκριτο αφού οι ήρωες συνηθίζουν να προσεύχονται σε αυτά, “τον Ήλιο και τον Ουρανό συχνά παρακαλούσι” ή να ορκίζονται σε αυτά «Μά τ' Άστρον, μά τον Ουρανό, μά Ανατολή και Δύση».

Καταλαβαίνουμε ότι ανάμεσα στις δύο αυτές εποχές υπάρχουν μεγάλες διαφορές. Καλώς ή κακώς, οι άνθρωποι έχουν χάσει κατά πολύ την επαφή τους με την φύση. Ως αποτέλεσμα, οι άνθρωποι στις μέρες μας δεν επιλέγουν να εκτρέφουν ζώα και να παράγουν τα δικά τους προϊόντα. Με αυτόν τον τρόπο εξοικονομούν χρόνο και κόπο και επιλέγουν την εύκολη λύση αγοράζοντας τα προϊόντα. Πολλές φορές και αυτό θέλουμε να γίνεται με τον πιο γρήγορο τρόπο, προτιμώντας εισαγόμενα ή συσκευασμένα προϊόντα, ακόμα και σε βάρος της ποιότητας. Για παράδειγμα, ένας αγρότης εκτρέφοντας τις δικές του κότες χρειάζεται αφοσίωση και επιμέλεια, όμως οι κόποι του σίγουρα ανταμείβονται αφού ο ίδιος είναι βέβαιος για την ποιότητα των προϊόντων που παράγει.

Σίγουρα δεν μπορούμε να απαιτήσουμε από όλους τους ανθρώπους να επιδιώκουν έναν τέτοιο τρόπο ζωής εφόσον καταλαβαίνουμε ότι δεν έχουν όλοι αυτήν την δυνατότητα, είτε λόγω τόπου κατοικίας είτε λόγω έλλειψης χρόνου. Αυτό που θα μπορούσαμε να κάνουμε είναι να βοηθήσουμε στην δημιουργία ευκαιριών ώστε εμείς, οι νεότερες γενιές, και γενικότερα όλοι οι άνθρωποι να έρθουμε σε πιο κοντινή επαφή με την φύση. Πρέπει τα παιδιά να ευαισθητοποιούνται από τους γονείς τους και να μαθαίνουν απ' αυτούς την υποχρέωση που έχουμε όλοι μας απέναντι στη φύση. Παραδείγματος χάρη, ένας ωραίος περίπατος στον αγρό αρκεί για να έρθουμε σε επαφή με την φύση και να μάθουμε από αυτήν.

Αυτό που ζητάμε είναι λίγο παραπάνω σεβασμό σε αυτήν και περισσότερο ενδιαφέρον για αυτήν. Και τα δύο μπορούν να μεταδοθούν από γενιά σε γενιά. Βέβαια, λόγω των καιρών, οι απαιτήσεις των ανθρώπων έχουν αυξηθεί και δεν μπορούν να καλυφθούν πάντα με τον απλό παραδοσιακό τρόπο. Πρέπει λοιπόν να σεβόμαστε την φύση και να την αγαπάμε γιατί το κακό που μπορούμε να της προκαλέσουμε θα γυρίσει κάποια στιγμή σε εμάς.

➤ Πηγές

- Διαδίκτυο
- Ερωτόκριτος – εκδ. Adam Editions
- Ιστορία Νεοελληνικής Λογοτεχνίας – εκδ. ΟΕΔΒ
- Εγκυκλοπαίδεια Υδρία – Εταιρεία Ελλ. Εκδόσεων
- Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Larousse Britannica
- Εγκυκλοπαίδεια Νέα Δομή – εκδ. Τεγόπουλου
- Ιστορία Ελληνικού Έθνους – Εκδοτική Αθηνών

➤ Παρουσίαση

Στην παρουσίασή μας χρησιμοποιήσαμε τμήματα της εργασίας και αποσπάσματα του Ερωτόκριτου με μουσική επένδυση από:

Romeo and Juliet – soundtrack

Όνειρο στο κύμα – Νίκος Μαστοράκης

Juliette – Chris Spherais

Montagus and Capulets – Prokofiev

Ερωτόκριτος – Ross Daly

➤ Συντελεστές

Στην εργασία αυτή συμμετείχαν όλοι οι μαθητές της Β' γυμνασίου.

Αεράκη Κ.

Ανδριαδάκη Α.

Βάμβουκα Μ.

Βρέντζος Γ.

Καλλέργη Μ.

Κανάκης Γ.

Κουνάλη Γ.

Κουνάλης Σ.

Κουτάντος Β.

Κουτάντος Ν.

Κουτεντάκη Ν.

Μακρυπόδη Σ.

Μανουράς Σ.

Μαρής Γ.

Μέμμος Λ.

Μέμμου Π.

Νταγιαντά Τ.

Ξυλούρη Ε.

Παπαδάκη Κ.

Παπαδάκης Κ.

Παρασύρη Β.

Παρασύρης Α.

Παρασύρης Γ.

Παρασύρης Δ.

Παρασύρης Μ.

Πασπαράκης Γ.

Σαλούστρος Ε.

Σκανδάλης Γ.

Σμπώκος Μ.

Σπιθούρης Μ.

Σφακιανάκη Π.

Φασουλά Α.

Χαιρέτη Ν.

Χαιρέτη Χ.

Χαιρέτης Μ.

Χαλκιαδάκη Ι.

Υπεύθυνη Καθηγήτρια:

Χρυσούλα Ηλιάδου (ΠΕ02, Μ.Εδ)